

УДК 141.319.8[159.942.5-048.62:821.111-3]
DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.14-2.36>

ГЕНДЕРНА СПЕЦИФІКА ВЕРБАЛЬНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ СІДНІ ШЕЛДОНА “NOTHING LASTS FOREVER”)

GENDER DIFFERENCES IN VERBAL REPRESENTATION OF EMOTIONAL STATES IN THE ENGLISH FICTION (BASED ON THE MATERIAL OF SIDNEY SHELDON'S NOVEL “NOTHING LASTS FOREVER”)

Боговик О.А.,
orcid.org/0000-0003-4315-2154
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри філології та перекладу
Дніпровського національного університету залізничного транспорту
імені академіка В.А. Лазаряна

У художніх творах ґендерні стереотипи фіксуються у вигляді лексем, словосполучень, засобів прямої та непрямой стилістичної номінації, які вживаються відносно чоловіків і жінок, а також за допомогою репрезентації ґендерно маркованих мовленнєвих характеристик персонажів залежно від їх статі. Вивчення літературних творів, застосовуючи ґендерний підхід, дозволяє глибше проникнути в сутність ґендерних стереотипів певного автора та виявити ґендерно марковані особливості мовлення персонажів залежно від їхніх соціально-психологічних характеристик, що має вагомe значення як для розвитку ґендерних досліджень, так і для лінгвістичної науки. Оскільки вживання вербативів емоційного стану, зумовлених ґендерним фактором, належать до найменш досліджуваних одиниць, вони й визначили мету нашої розвідки. Дослідження, запропоноване в поданій статті, виконано в рамках функціонального напрямку вивчення емоційних станів через уживання автором вербативів для їхнього зображення. У статті представлено результати дослідження взаємозв'язку між емоційним забарвленням англійського художнього прозового тексту та використанням вербативних лексичних одиниць, які відіграють роль маркерів ґендерної ідентичності персонажів. Існує стереотип, що жіноче мовлення більш емоційне, ніж чоловіче. Однак емоційність притаманна не лише жінкам, але й чоловікам. Відмінність полягає лише у виборі способу демонстрації експресивності. Виразна репрезентація емоційного стану в досліджуваних контекстах представлена інтенсифікаторами, які використовуються для підсилення передавання емоційного стану персонажів.

У статті визначено ґендерні особливості комунікативної поведінки художніх персонажів в емоційному стані d романі Сідні Шелдона “Nothing Lasts Forever”, представлено відмінності d комунікативних діях жінок та чоловіків в емоційних станах. У статті містяться приклади як стримування, так і показової демонстрації емоційних станів жінками та чоловіками.

Ключові слова: засоби вираження емоцій, лексичні одиниці, ґендерна специфіка, емоційні інтенсифікатори, англomовна художня проза, вербативи.

In fiction books gender stereotypes are fixed by means of lexical items, phrases, means of direct and indirect stylistic naming unit, which are used related to men and women, and also with the help of the representation of gender-marked speech characters language features depending on their sex. The study of literary works, using the gender approach, allows one to gain a deep insight into gender stereotypes of a certain author and to define gender-marked aspects of characters' speech depending on their socio-psychological characteristics which have a great significance as to evolvement of gender researches and linguistic science. Since the usage of emotional condition verbs, which are determined by gender factor, belong to the less researched units, and they have determined the purpose of our research. The research,

proposed in this article, is made in forms of dynamic direction of emotional conditions studying through the used by author verbs for its representation. The results of interaction between the emotional coloring of English fiction prose text and the usage of verb's lexical units' researches, which play the role of markers of characters gender identity are demonstrated in the article. There is a stereotype that women's speech is more emotional than men's. However, the emotionality is common not only for women but men. The difference lies in a selection of a method to demonstrate expressiveness. The expressive representation of the emotional state in the researched contexts is shown by intensifiers which are used for emphasizing the transfer of characters emotional condition.

The article defines gender peculiarities of communicative behavior of the characters in the emotional state in Sidney Sheldon's novel "Nothing lasts forever", presents differences in communicative actions of men and women in emotional states. The article contains examples of containment as well as clear demonstration of emotions by women and men.

Analysis shows, that emotional states of men live up to the expectations of gender stereotypes. Men in Sidney Sheldon's novel often behave as men – less emotionally and less talkative. According to gender stereotypes, women's communicative behavior has a high level of emotion expression.

Key words: means of expressing emotion, lexical units, gender specific, emotional intensifiers, English fiction literature, verb.

Постановка проблеми. Людина емоційна за своєю природою. Емоції допомагають відобразити об'єкти реальної картини життя та слугують формуванню мовної картини світу. Людина виступає активатором такого процесу, мова – засобом, а емоції – формою відображення об'єктивної дійсності. Невіддільність почуттів від мовлення визначається у взаємодії етос – логос – пафос або емоція [11], а одним із маркерів емоційності будь-якого тексту виступають гендерні особливості здійснення мовного наміру [3, с. 72–86]. Саме завдяки ефекту емоційної дії художній твір допомагає відтворити певний погляд на світ, виконуючи роль аналізатора формування ідентичності людини [2, с. 90–92]. «У деяких контекстах помітним є тісний зв'язок ментальної та емоційної сфер людини, а найдостовірнішим для людини стає те, що вона бачила на власні очі. Отже, відбувається синтез вірогідності та зорового сприйняття» [1]. Услід за А.В. Русаковою розглядаємо «емоційність» як психологічну категорію, протиставляючи її мовній категорії «емотивність», адже емотивність – це вербалізація емоцій у мові, що виражається мовними засобами почуттів, настроїв або переживань людини [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом у лінгвістичних розвідках актуальним і досить поширеним є гендерний підхід, за допомогою якого вивчаються процеси формування в суспільстві відмінностей поведінки, мови, рис характеру, емоційних та ментальних властивостей особистості залежно від її статі. Так, гендерологія (гендерна лінгвістика), яка «вивчає мовні явища, пов'язані з відмінністю носіїв мови за статтю» [7, с. 100], сьогодні є одним із перспективних напрямів дослідження в сучасному мовознавстві.

Постановка завдання. Мова – відображення гендеру, що допомагає конституювати його, натомість залишається змінним станом буття людини. Гендер складає певний набір практик, дій та виконується людьми в різних ситуаціях по-різному,

що, за лінгвістичною аналогією визначає гендер не іменником, а дієсловом [4, с. 229]. Навіть, зважаючи на те, що останні роки тема функціонування гендерних стереотипів у художній літературі викликає зацікавлення вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, у наукових розвідках недостатньо уваги звертають саме на роль вербативів у репрезентації емоційних станів, що й зумовлює актуальність дослідження цієї теми.

Виклад основного матеріалу. Структурні елементи емоційного концепту представлені у свідомості людини неоднорідно. Свідченням цього є пряма залежність від онтології об'єкта емоційного пізнання, типу свідомості, форми репрезентації знань про емоцію тощо.

Щодо класифікації емоційних станів, яка здійснюється за різними критеріями (природою емоцій, їхнім характером, інтенсивністю) [6], в дослідженні емоційних станів героїв роману Сідні Шелдона поділяємо їх за знаком – на позитивні, негативні та нейтральні.

Загальне семантичне поле емоцій можна представити вербативами різних лексико-семантичних груп: **позитивний емоційний стан** (радість, захоплення); **негативний емоційний стан** (гнів, страждання, смуток, страх, втрата психічної рівноваги); **нейтральний емоційний стан** (збудження, хвилювання, здивування). Російський мовознавець В.І. Шаховський розподіляє лексичні одиниці емоційного стану на «номінації»: *joy, fear, irritation, grief etc.* [8, с. 88–93].

Природно, що художній текст, сконцентрувавши в собі безліч відношень, виходить за його межі та стає невичерпним джерелом наукових пошуків. Значний дослідницький інтерес викликає вивчення гендерної ідентичності персонажів художнього твору через мовленнєву поведінку чоловіків і жінок та форму їх соціокультурного існування, адже «<...> з одного боку, мовленнєва поведінка індивіда – це продукт процесу соціалізації, в тому числі й гендерної; з іншого боку,

оскільки соціалізація – невпинний процес, то гендерна мовленнєва взаємодія сама собою є процесом конструювання гендерної ідентичності індивіда» [9, с. 305].

Вагомий внесок у дослідження поняття «гендер» у галузі комунікації та мови зробили такі вчені-лінгвісти: В.І. Шаховський, Є.І. Горошко, В.Н. Теля, А.В. Кириліна, Т.Б. Крючкова, Ю.П. Маслова, Дж. Бернард, Н.Ф. Конклін, Р. Лакофф, М. Шутц, Д. Спендер та інші. Здебільшого праці мовознавців зосередженні на вивченні поняття гендеру, гендерної нерівності, соціальних ролей, безвідносно до аналізу предикатної лексики.

Не маючи інших параметрів, емоції людини можна усвідомити лише завдячуючи словесному вираженню. Мовні засоби, які репрезентують різноманітні емоційні прояви, складають певну групу лексичних одиниць:

– іменник із прийменником – *with love / hate / contempt, etc.*;

– іменник для позначення фізіологічного прояву емоцій – *tears, laughter, smile, etc.*;

– прикметники, які уживаються для опису емоційних станів – *angry, tender, happy, glad, etc.*;

– прислівники – *lovingly, furiously, desperately, fiercely, etc.*; дієслова – *hate, love, adore, etc.*

Дієслова емоційного стану вживаються автором для демонстрації емоційності жінок та чоловіків безвідносно до статті персонажа, наприклад: *He adored Paige* [13, с. 121]; *This is the woman I love, he thought* [13, с.10]; *“You don’t have to make anything up to me”, she said warmly. “I love you”.* [13, с. 296]; *Men hated that kind of thing* [13, с. 302].

Для вираження позитивного емоційного стану використовуються вербативи *to joy, to smile, to be glad, to be pleased, to have fun* та ін. Наприклад: *Paige smiled. “That’s the man I’m going to marry* [13, с. 38]; *She sighed. “It’s been a long day. I’ll be glad to get out of here and have some fun tonight.”* [13, с. 52]; *Kat walked up to his bed. “What are you doing?” He looked up and smiled* [13, с. 97].

Часто дії персонажів супроводжуються засобами прямої та непрямої стилістичної номінації, як то *could not help smiling, force a smile*, тощо, наприклад: *Jason forced a smile* [13, с. 29]; *Paige watched him walk away, and she could not help smiling* [13, с. 196].

Для вираження негативного емоційного стану автори використовують вербативи *to be afraid, to terrify, to be frighten, to be trembling, to well up with tears* та інші. Наприклад: *Paige walked down the corridor beside him, and her heart was pounding so loudly that she was afraid he could hear*

it [13, с. 144]; *I’m afraid I’m going to have to break our date.* [13, с. 296]; *But she knew the answer, and it terrified her* [13, с. 222]; *“I’m frightened. Could I get into bed with you for a while?”* [13, с. 73]; *Paige’s voice was trembling. “The man should be put in jail!”* [13, с. 133]; *He was almost trembling with nervousness* [13, с. 327]; *Her eyes welled up with tears* [13, с. 88].

Для підсилення емоційного вираження використовуються метафори: *to be brimming with tears, to bury head in smb’s hands*; епітети: *a sudden pang of alarm* або образні порівняння: *to hate like hell, to look like a cat* тощо. Мовна поведінка жінки у творах Сідні Шелдона є більш невпевненою, якщо порівнювати з чоловічою, менш агресивною, більш гуманною й чутливою, наприклад: *Paige’s eyes were brimming with tears. “I ... he didn’t mean to”* [13, с. 81]; *Paige buried her head in her hands* [13, с. 364]; *Paige felt a sudden pang of alarm. “I have to go,” she said* [13, с. 161]. Чоловіки ж у бесіді більш агресивні, важко йдуть на компроміси, наприклад: *I hate like hell to bother you, Kat* [23, с. 124]; *“You should have seen the look on his face! He looked like the cat that swallowed the canary”* [13, с. 205].

Для вираження нейтрального емоційного стану письменники використовують вербативи *to be surprised, to surprise, to amaze, to shock, to wonder, to control smb’s anger* та інші. Очевидно, що «нейтральними» такі вербативи називаємо умовно, адже від емоційного стану художнього персонажу використані лексичні одиниці можуть набувати позитивного або негативного забарвлення, наприклад: *Paige took a deep breath to control her anger* [13, с. 214]; *When he arrived, Paige was surprised at how pleased she was to see him* [13, с. 223]; *“Well, I must say, your telephone call surprised me, Paige! Have you definitely made up your mind?”* [13, с. 286]; *Paige walked down the corridor, amazed at the amount of activity around her* [13, с. 43]; *Kat looked at him, shocked. “No! I won’t abort it. I want us to get married right away. Now”.* [13, с. 311]; *He looked at Jason and thought; I wonder if the poor son of a bitch had a haircut and doesn’t know it* [13, с. 11].

Для емоційної інтенсифікації автори часто використовують «експліцитні лексичні засоби градації ознаки» [10, с. 12]. Серед тих, які уживаються з вербативами, варто виокремити такі: *how, quite, extremely, exceedingly, so, too, much*. Такі інтенсифікатори можуть уживатися з негативною або позитивною семантикою, в залежності від мовних намірів персонажа. Наприклад: *“Stay out of trouble, Mike. I love you.” “Love you, too, Kat.”*

[13, с. 100]; *She looked up to her aunt, whom she loved very much* [13, с. 67]; *She knew how much Kat loved her brother* [13, с. 272].

Для зображення вищого ступеню інтенсивності емоційного стану героя твору автори часто використовують комбінацію окличних речень із повторами: *Ted Allison could not conceal his admiration. "Excellent! Excellent!"* [13, с. 130]; *I've done it! Mallory exulted. I've done it!* [13, с. 219].

Дослідники, які прагнуть з'ясувати, чи існують розбіжності в мовленні жінок і чоловіків, не мають однозначності з цього питання. Одні стверджують, що суттєвих відмінностей немає, а інші наполягають на тому, що чоловік і жінка розмовляють різними мовами. Так, Дебора Таннен висловлює думку, що чоловіки й жінки належать до різних мовленнєвих спільнот і, як люди з різних країн, розмовляють різними мовами, так само жінки й чоловіки розмовляють різними гендердіалектами.

Для опису емоційних станів, які проявляються як у діях художніх персонажів, так і в їхній мовленнєвій поведінці, Сідні Шелдон використовує лайку, сварливі або й образливі лексичні одиниці, наприклад: *Two to one, Hollywood is going to make a movie about them, and they'll turn the bitches into some kind of heroines!* [13, с. 1]; *District Attorney Carl Andrews was in a fury. "What the hell is going on here?" he demanded* [13, с.1]; *What the hell else has she kept from me? he wondered* [13, с. 16]. Цікавим видається той факт, що автор чітко надає гендерного забарвлення мовній поведінці чоловіків та жінок. Так, чоловіки використовують у своїй прямій мові (персонажна номінація) емотивно-оцінні лексичні одиниці, зокрема нецензурні слова. Натомість для жінок характерна заміна такої лексики оцінними прикметниками і порівняннями.

Характерною рисою творів Сідні Шелдона є авторська пряма номінація, котра позначає емоційний стан художнього персонажа в мові самого письменника, який описує емоції художніх персонажів або коментує їх, наприклад: *"Dr. Paige Taylor." The district attorney's voice was filled with disgust* [13, с. 2]; *"Don't worry," Gus Venable said quietly. "I'll see to it."* [13, с. 2]; *"Paige!" Alfred exclaimed* [13, с. 80]. Автор майстерно використовує й персонажну пряму номінацію для передавання свого власного емоційного стану або стану інших персонажів, наприклад: *Driving from the airport, Paige stared out the window, looking at the heavy traffic. "I hate Chicago."* [13, с. 76]; *"Paige, I'm desperate to see you. If I can get out for a few days, could you meet me in Hawaii?"* [13, с. 77].

Отже, особливості вербальної репрезентації емоційних станів художніх персонажів Сідні Шелдона у фемінінних і маскулінних емотивно-маркованих контекстах прямо залежить від гендерної репрезентації художніх персонажів та його впливу на їхню мовленнєву поведінку.

Висновки. Насамперед, наукова новизна одержаних результатів полягає в розподілі вербативів, які вживаються для репрезентації емоційних станів, на три загальні лексико-семантичні групи та вивчення їхнього вживання через авторське розуміння гендерних стереотипів.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що автор дотримується певних стереотипів впливу статі на мовну поведінку. Так, героїням, у порівнянні з персонажами чоловічої статі, притаманна балакучість, надмірна цікавість. Натомість чоловіки вживають лайливу лексику, висловлюють емоційний стан за допомогою грубих або різких висловів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боговик О.А. До питання класифікації немодальних значень модальних предикатів (на матеріалі української, російської та англійської мов). *Фаховий науково-виробничий журнал «Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки»*. 2018. № 4(55). С. 50–54.
2. Власова Т.І. «Україноство» в дискурсах і наративах західноєвропейської літератури постмодерну. *Українознавчий альманах*. 2017. Вип. 20. С. 90–92.
3. Воробйова О.П. Ідея резонансу в лінгвістичних дослідженнях. *Мова. Людина. Світ : До 70-річчя професора М.П. Кочергана* : зб. наук. ст. Київ : Центр КНЛУ, 2006. С. 72–86.
4. Маслова Ю.П. Мовна репрезентація гендеру. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Острог : НаУ «Острозька академія», 2009. Вип. 12. С. 229.
5. Русакова А.В. Лінгвокультурний типаж «авантюристка» в художньому втіленні: гендерний і семантико-когнітивний аспекти (на матеріалі романів Сідні Шелдона) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 23 с.
6. Степанюк М.П. Репрезентація емоційного стану художнього персонажу в жіночому романі: лінгвокогнітивний і гендерний аспекти (на матеріалі романів Ш. Бронте та Е. Бронте) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Херсон, 2016. 21 с.
7. Ужченко В.Д. Актуальні питання розвитку української мови: Вступ. Лексикологія. Фразеологія : посібник. Луганськ : Альма-матер, 2005. С. 100.

8. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. Москва : ЛКИ. 2008. С. 88–93.
9. Шевченко І.С. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : монографія. Харків : Константа, 2005. 356 с.
10. Шейгал Е.И. Градация в лексической семантике : учеб. пособие к спецкурсу. Куйбышев : Изд-во Куйбышевского гос. пед. ин-та. 1990. С. 12.
11. Leith S. You Talkin' To Me? Rhetoric from Aristotle to Obama. London : Profile Books. 2012. 296 p.
12. Tannen D. Men and Women in Conversation is Cross-Cultural Communication : вебсайт. URL: <http://faculty.georgetown.edu/bassr/githens/tannen.htm> (дата звернення: 18.12.2019).
13. Sheldon S. Nothing Lasts Forever. United Kingdom : Harper Collins. 1995. 384 p.